

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
«Өркен» балалардың әл-ауқатын арттыру
ұлттық-ғылыми практикалық институты КеАҚ»

«ДАНАЛЫҚ МЕКТЕБІ»

клубы жұмысын ұйымдастыру бойынша
әдістемелік ұсынымдар

ТӘРБИЕЛІК ІС-ШАРАЛАР ЖИНАҒЫ

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
«Өркен» балалардың әл-ауқатын арттыру ұлттық-ғылыми практикалық
институты КеАҚ»

«Даналық мектебі» клубы жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік
ұсынымдар. Тәрбиелік іс-шаралар жинағы.

«ӨРКЕН» балалардың әл-ауқатын арттыру ұлттық-ғылыми практикалық
институты КеАҚ. – 2025 жыл

*«ӨРКЕН» балалардың әл-ауқатын арттыру ұлттық ғылыми-
практикалық институты» КеАҚ Ғылыми-әдістемелік кеңесі ұсынған
(24.07.2025 жылғы № 2 хаттама)*

Әдістемелік ұсынымда Ата-аналарды педагогикалық қолдау орталығы
мен «Даналық мектебі» клубының жұмысын ұйымдастыруға арналған іс-
шаралар сценарийлері берілген. Ұсынылып отырған материалдардың
мазмұны отбасылық дәстүрлерді қолдауға және ұрпақтар арасындағы
түсіністік пен байланысты нығайтуға бағытталған. Әдістемелік ұсыным
«Даналық мектебі» клубы жұмысын жүргізетін жауапты тұлғаларға, сынып
жетекшілері, психологтер, әлеуметтік педагогтерге арналған.

Алматы, 2025 ж.

Мазмұны

«Даналық мектебі» клубының жұмысын ұйымдастыру	3
Туыстық қарым-қатынас – баға жетпес байлық	6
Экомәдениет: немерелерге табиғатты аялауды қалай үйретеміз?	12
Эмоциялық жақындық: әже мен немере арасындағы байланыс	15
Кітап сүйетін немерелер: әжелерге арналған кеңестер	18
Келісе білсең – келешегің кемел	21
Ағаның ақылы: ақшаны ақылмен жұмса	25
Отбасы құндылығы (Жеңгелерге жеті кеңес)	28
Уақыт және бақыт: үйлесім мен тыныштық құпиясы	35

«ДАНАЛЫҚ МЕКТЕБІ» КЛУБЫНЫҢ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Биыл да «Даналық мектебі» клубы аясында «Ата өсиеті», «Әже даналығы», «Аға қамқорлығы», «Жеңге кеңесі» бағыттарын жан-жақты ашатын төрт мектеп өз жұмысын жалғастырады. Әр бағыт бойынша екі, жалпы саны сегіз тақырып талқыланатын болады. І жартыжылдықта – төртеуі, ІІ жартыжылдықта – қалған төртеуі өткізіледі.

Іс-шараларды ұйымдастыру формасын таңдауда мектептегі жауапты тұлғаларға еркіндік беріледі. Шаралар алқалы жиын (дөңгелек үстел), сұхбат, семинар, кездесу, жеке тағылымдық сабақ, пікірталас, байқау және басқа да форматтарда жүзеге асуы мүмкін. Клуб жұмысына жауапты мамандардың жүктемесін жеңілдету үшін биыл да іс-шара сценарийлері дайын күйінде ұсынылып отыр. «Ата өсиеті» мен «Жеңге кеңесі» бағыттарының алғашқы тақырыптары қайта қаралып, толықтырылды, ал қалған тақырыптар бүгінгі күннің өзекті мәселелерін қамтитын жаңа іс-шаралармен алмастырылды.

Осы сценарийлерді республиканың барлық мектептері пайдалана алады. «Ата өсиеті» бойынша **«Туыстық қарым-қатынас – баға жетпес байлық»** тақырыбында интерактивті сабақтың сценарийі өзгеріссіз қалды. Бұл шара былтырғы жылы да жүргізілгендіктен оны тсіндірудің қажеті жоқ деп ойлаймын. Оның мақсаты – ағайын арасындағы туыстық қарым-қатынастың маңыздылығын дәріптеу.

Екінші тақырып: **«Экомәдениет: немерелерге табиғатты аялауды қалай үйретеміз?»** деп аталады. Қазіргі таңда жер ғаламшарының экологиялық жағдайының сын көтермейтіні, адамдардың да экомәдениетінің тым төмен екені баспасөз беттерінде де, әлеуметтік желілерде де жиі айтылып жүр. Сондықтан табиғат жанашырларын тәрбиелеуге аталар да үлес қосса деген ниетпен осы тақырыпты енгізіп отырмыз. Аталардың бәрі педагог, психолог, эколог болмағандықтан мұны қалай жүзеге асыруды клуб жұмысына қатысып, үйреніп кетуге мүмкіндігі болады. Сөйтіп немерелерімен қарым-қатынас барысында қарапайым экологиялық әдеттерді үйретсе қандай жақсы?!

Баланың әлеуметтік-эмоционалдық дағдыларын дамыту тәрбие беруде басты мәселенің бірі. Олардың қандай күйде жүргенін түрінен, жүріс-тұрысынан танып, қолдау көрсету тек мұғалімнің, ата-ананың ғана емес, ата-әженің де, аға-жеңгенің де міндетіне кіреді деп ойлаймыз. Сол себепті «Әже даналығына» **«Эмоциялық жақындық: әже мен немере арасындағы байланыс»** тақырыбында тренингтің жоспары дайындалды. Бұл тақырыптың бүгінгі таңда әжелер үшін өте өзекті екені шүбәсіз. Сонымен қатар **«Кітап сүйетін немерелер: әжелерге арналған кеңестер»** тақырыбын енгізіп отырмыз. Балалардың мүлде кітап оқығысы келмейтіні жасырын емес. Оларға дүниенің кілті кітапта екенін әжелерден артық кім түсіндіре алады?! Әженің айтқан жылы сөзі, оқыған ертегілері немеренің жадында өмір бойы сақталады. Кітап – білім ғана емес, жүректерді жақындататын көпір. Бала кітапты әжесі

арқылы сүйіп, оқуға құштар болады. «Кітап оқуға баулу – баланың жанын байыту, болашағын жарық ету.

Бауырлар арасындағы қарым-қатынас туралы профессор Тұрсын Жұртбаевтың «...Соның ішінде мен үшін ең жантүршігерлік көрініс – ұлттық дәстүрі мен салтын, мінезін сақтамақ түгіл, өзінің туған ағасын ағаламайтын меңдуана ұрпақтың қарасының көбейіп бара жатқаны...», - деп таусыла жазғаны бар. Ол өтірік емес. Ініге, қарындасқа ең жақын адам аға. Отбасылық тәрбиеде ағаның жауапкершілігі өте үлкен. Айналасындағылар, тіпті сыныптастарымен тіл табыса алмайтын ұлдар да, қыздар да бар. Осыған орай ағалар мектебінің бір іс-шарасына **«Келісе білсең – келешегің кемел»** деген тақырып қойып отырмыз. Бұл шараға қатысқан ағалар інілері мен қарындастарына татулықтың, келесімге келе білудің құпияларын түсіндіре алатын болады.

Екінші шараның атауы **«Ағаның ақылы: ақшаны ақылмен жұмса»** деп аталады. Қазақтың Ақан серісі «Дүние» өлеңінде:

...Қаршыға әлсіз болса қаз алмайды,
Ер жігіт малсыз құлаш жаза алмайды.
Бұл дүние жұртты алдаған бейне базар,
Әр адам өз әлінше базарлайды, - деген екен.

Ал біз «Дүние мен ақша қолдың кірі» деп жатамыз. Шынымен солай ма?! Бәлкім солай да шығар, алайда Ақан сері айтқандай қолымызда дүние болмаса, құлашымызды кең жаза алмайтынымызды, аттап баса алмайтынымызды естен шығармауымыз керек. Ал ақынның «Әр адам өз әлінше базарлайды» дегені қазіргі тілмен айтқанда «әркім өз бюджетін жоспарлайды» дегені емес пе?! Ендеше, «Қаржылық сауаттылық» мәселесін алдымен ағалардың өзіне талқылатсақ... Ағалар өз қаржысын дұрыс жұмсап үйренсе, кейінірек оны іні-қарындастарына үйретсе, ағалық міндеттің бірінен құтылып қалмай ма? Осы сабақта «Ағаның ақылы» деген не? Ағалар іні-қарындастарына қаржылық сауаттылық туралы не айта алады? - деген сұрақтар талқыланады.

Отбасылық тәрбиеде жеңгенің орны ерекше, оны жоққа шығаруға болмайды. Бірақ оның күннен күнге бағасы кеміп, жойылып бара жатқанын мойындауымыз керек. Баяғы заманда үйге келін түскен бойы қайынсіңлілерінің тәрбиесі автоматты түрде жеңгенің мойнына түсетін. Сондай жауапкершілігі мол ауыр қызметті жеңгелер де қыңқ етпей көтеріп, ұзатылып кеткенше қайынсіңлілерінің қас-қабағына қарап, білгенін үйрететін. Ал қазір ше?! Қазір де ондай жеңгелер бар. Бірақ азайып бара жатыр. Барлық үйдегі жеңгелер сондай болса деген ниетпен Батыс Қазақстан облысы, Бөкейорда ауданы, М-С Бабажанов атындағы ЖОББМ-нің бастауыш сынып мұғалімі Кубиева Амангул Тлековнаның **«Жеңгелерге жеті кеңес»** тақырыбындағы алқалы жиынның сценарийін қалдырып отырмыз. Алқалы жиынға келгендер «Бүгінгі күні жеңге қандай болуы керек»? деген сұраққа жауап алып, жеңгелік міндетінің салмаған түсініп кетеді.

Уақыт - адамға берілетін ең қымбат қазына. Оның әр сәті – өтіп жатқан өмірдің қайта оралмайтын бөлшегі. Ал бақыт сол уақытты қалай

өткізгеніміздің көрінісі. Егер бағалай білсек баянды болғаны, бағасына жетпесек, босқа өткені. Адам өз уақытын мәнді іске, жақсылық пен ізгілікке жұмсағанда ғана жаны, жүрегі тыныш болады. Сондықтан уақыт пен бақыт – бір-бірімен ажырамайтын ұғымдар. Уақытты қадірлеу - бақытқа бастайтын жол. Осы, яғни **«Уақыт және бақыт: үйлесім мен тыныштық құпиясы» тақырыбындағы** іс-шараға келген жеңгелер уақыт пен бақытты бағалауды түсінеді. Қайыніні, қайынсіңлілеріне уақыт бөліп, олармен сырласып, өмірден көрген-түйгенін саралап, ақыл-кеңесін айтады.

Биылғы оқу жылында «Даналық мектебі» клубы аясында осындай мазмұнды да тағылымды шараларды жүзеге асыруды жоспарлап отырмыз. Осы ретте сіздерге ұсынылып отырған дайын сценарийлер атқарылатын жұмыстарды жүйелеуге, ұйымдастыру барысын жеңілдетуге, уақытты үнемдеуге де септігін тигізеді деп ойлаймыз.

1.1. «ТУЫСТЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС – БАҒА ЖЕТПЕС БАЙЛЫҚ» (интерактивті сабақтың сценарийі)

Алматы облысы Жамбыл ауданы
Қарғалы № 4 орта мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Конысбаева Лола Жаксылыковна

Мақсаты: Туыстық қарым-қатынастың маңыздылығын дәріптеу.

Міндеттер:

1. Туыстық атаулардың мағынасын ашу
2. Ағайын, туыс арасындағы татулықты сақтау жолдарын түсіндіру
3. Туыстық қарым-қатынасқа атаның жауапты екеніне назар аударту

I. Ұйымдастыру бөлімі (10 минут)

Модератор:

Қайырлы күн, құрметті қатысушылар, аталар! Біз сіздермен «Туыстық қатым-қатынас – баға жетпес байлық» деген тақырыпта ой қозғайтын боламыз.

Тренинг. (5 минут). «Сіздер... білесіздер: Бірақ... білмейсіздер». Іс-шараға қатысушы аталар өздерін таныстыру мақсатында тренингке қатысады. Олар өздерінің ата ретінде атқарып жүрген маңызды істерімен таныстырады. Мысалы,

1. Сіздер менің қамқор ата екенімді білесіздер, бірақ 10 немерем бар екенін білмейсіздер.
2. Сіздер қатал екенімді білесіздер, бірақ немере десе ішкен асымды жерге қойып, көп уақытымды соларға арнайтынымды білмейсіздер.
3. Сіздер 9 немерем бар екенін білесіздер, бірақ немерелеріме атқа мінуді үйреткенімді білмейсіздер. (Бұл шартты түрде алынған мысалдар, аталар «білетін, білмейтіндерді» қалауына қарай өзгертіп айтады)

Ой қозғау. (5 минут)

Модератор: Бүгінгі күні өмірде ағайын адамдардың бір-бірімен тіл табыса алмай, бір-бірін мәңгі көрместей болып, ат-құйрығын кесісіп жатқан жайттар жиі кездеседі. Туыстық қарым-қатынасымызды нығайтудың орнына, үзуге бейім болып барамыз. Ағайын-туыспен той-мерекелерде ғана кездесіп

қалғанымыз болмаса, арнайы жолға шығып, жүздесіп қайтуды ұмыта бастадық. Осының салдарынан ағайын арасы бірте-бірте суып бара жатқандай. Неліктен? Ағайынның арасындағы қарым-қатынастың берік орын алуына кім жауапты?

1. Ал сіз ше, сіз дәл осы жауапкершілікті қалай арқалап жүрсіз?

2. Қазақ неге туысын «бауырым» дейді? (қатысушылар сұрақтарға жауап береді, бірін-бірі толықтырады.)

Негізгі бөлігі (40 минут)

1-тапсырма. Топтық жұмыс. (10 минут)

Отбасының басшысы, балалардың қорғаны, жанұядағы тәртіпті сақтап басшылық жасап жүрген адам – Ата! Атаны биік бәйтерекке теңеп жатамыз. Шынында, отбасының арқасүйер қамқоршысы сіздерсіздер. Бүгінгі күні ұрпақ тәрбиесінде атаның рөлі зор. Тіпті ағайын арасындағы туыскандық жайлы да балаға түсіндіріп отыру сіздердің міндеттеріңіз дер едім! Олай болса, алдымен, туыстық атауларды еске түсірейік!

(3 топқа туыс атаулары жазылған үлестірме таратылады)

1-топ.

- Нағашы ата
- Абысын
- Бажа
- Қайын аға
- Нағашы әже
- Келін

Берілген туыстық атауларды немереңізге үйрету үшін тігінен «ағайын» деген сөзді жазып, сөзжұмбақ құрастырыңыз.

2-топ.

- Әже –
- Құда –
- Құдаша –
- Жиеншар –
- Бөле –
- Жезде –

Берілген туыстық атауларды немереңізге үйрету үшін «Сыңарын тап» ойынын құрастырыңыз.

3-топ.

- Жеңге
- Ата

- Балдыз
- Ене
- Туажат
- Немере

Берілген туыстық атауларды немереңізге үйрету үшін «Кім болады?» ойынына келтіріңіз.

Әр топтан бір адам тапсырманы таныстырады.

Кері байланыс:

Туыстық атауларды немерелерімізге осылай үйретуге бола ма?

2-тапсырма. Ағайын арасындағы татулықтың мәні. Мәтінмен жұмыс. (Жүргізуші өзі оқып беруге болады. Үлестірме материал ретінде таратып беріп аталардың өздеріне оқытуға болады. Көрініс түрінде қойылым көрсетуге болады)

Бауырлар мен ұста

Ертеде ағалы-інілі ағайындылар тату-тәтті көршілес өмір сүрген екен. Алайда бір күні үлкені кішісінің өтінішін орындамай қалып, араларында салқындық пайда болады. Екіншіде кішісі де ағасына қажетті көмекті көрсетпей, өткен жолғы ренішін еске салады. Осыдан кейін екеуі бет көріспестей ренжіседі. Сөйлесу түгілі, амандаспайтын халге жетеді. Күндердің күнінде үлкен бауырдың есігін жұмыс іздеп жүрген ағаш ұстасы қағады. Жұмысқа алуға келісіп:

– Анау тұрған шағын өзенді көрдің бе? Соның арғы бетінде інім тұрады. Сол жерге үлкен қақпа орната аласың ба? Ол өте биік болсын! Оның үйін де, тұлғасын да көргім келмейді,-деді.

Ұста:– Иә, жасауға болады. Сонда неге ініңізді көргіңіз келмейді?-деп сұрады. Ағасы не себепті ұрысқандарын да есіне түсіре алмады. Жүрегі әбден қарайып, реніші тереңдеп кеткен екен.

Аз ғана ойланған ұста: – Рұқсат етсең таңға дейін жұмыс істейін, ертең басқа шаруаларым бар,- деді. Қожайын келісім берді. Алайда, түні бойы мазасызданып, ұйықтай алмады. Оның үстіне сырттан ұста құралдарының тарс-тұрс дыбыстары естіле берді.

Ақыры таң атып, қожайын сыртқа шығып, қақпаға тапсырыс берген тұсқа мойын бұрды. Қараса, ешқандай қақпа жоқ. Керісінше, өзеннің арғы бетіне өтетін көпір қойылыпты.

– Сорың құрсын! Мынау не сұмдық! Мынау ұстаны ма? Мен оған әлгілерді көзіме көрсетпейтін қақпа салуды тапсырдым ғой! - деп ашуға булығы бергенде, таныс бейне ұшырасты. Кілт тоқтады. Анықтап қараса, көпірдің үстінде інісі тұр екен. Ол қолын бұлғап:

– Қымбатты, бауырым менің! Жан бауырым! Сені сондай сағындым! Сен менің ең жақынымсың ғой! Өзім бірінші қадам жасауға шешіле алмай жүр едім. Алайда, сен соны жасадың. Әрине, өйткені, сен үлкен әрі ақылдысың ғой.., - деп ағынан жарылды.

Екі бауыр құшақтасып, көздеріне жас алып, мәз-мейрам болысты. Екеуі көкке отыра кетіп, өткен-кеткенді еске алып, қызықты сәттерін айтудан жалықпады. Осылайша, кештің қалай батқанын білмей де қалды.

Талқылау. «Сұрақтар бұрқасыны» (15 минут)

1. Мәтіннен не түйдіңіз?
2. Ұстанның әрекетін қалай бағалайсыз?
3. Аға мен іні арасындағы қатынасты немереңізге қалай түсіндірер едіңіз?
4. Немерелер мен жиендердің бір-бірімен татулығын қалай үйлестіріп отырасыз?

3-тапсырма. (15 минут)

«Кім жақын?» Қаз дауысты Қазыбектің шешендігі

Қаздауысты Қазыбектің тапқырлығы мен шешендігін өз құлағымен естіп, көз жеткізгісі келген бір білгір адам оған: Кім жақын? Не қымбат? Не қиын? деген үш сұрақты қатарынан қойса керек. Сонда Қазыбек би оған былай деп жауап қайырған екен деседі: (Интерактивті тақтаға шығарып қойған дұрыс)

Тату болса, ағайын жақын,
Ақылшы болса, апайың жақын.
Бауырмал болса інің жақын,
Инабатты болса, келінің жақын.
Алдыңа тартқан адал асын,
Қимас жақын – қарындасың.
Сыбайлас болса, нағашың жақын.
Адал болса, досың жақын.
Еркелейтін немерең жақын,
Өз ұрпағың – шөберең жақын.
Жан серігің жас кезіңнен
Бәрінен де әйелің жақын.... (қысқартылып алынды)

Шешендік сөзді толық талдау шарт емес. Атақты шешен: «Еркелейтін немерең жақын, өз ұрпағың – шөберең жақын» дейді. Келісесіз бе? (Жүргізуші үш топтан да сұрап шығады)

1-топқа тапсырма.

Немереңіз нағашыларының тәрбиесінде өсіп жатыр. Киімі көк, тамағы тоқ, уайымы жоқ. Құдаңыз сізге өкпелі. Әкелейін, таныстырайын, араластырайын

деген ойы жоқ. Немереңізді сағынып жүрсіз, не істейсіз? Топпен ақылдаса отырып құдаңызбен, немереңізбен араласудың жолын табыңыз.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

2-топқа тапсырма.

Ұлыңыздың алғашқы некесінен немереңіз бар. Сіздің қолыңызда өсіп жатыр. Оны келініңіз де өз баласындай көреді. Нағашыларының жиенін көргісі келетінін, бірақ алдымен әрекет жасауға бата алмай жүргенін естідіңіз. Оған келініңіз де қарсы. Топпен ақылдаса отырып немереңізді туыстарымен араластыру үшін қандай әрекет жасар едіңіз?

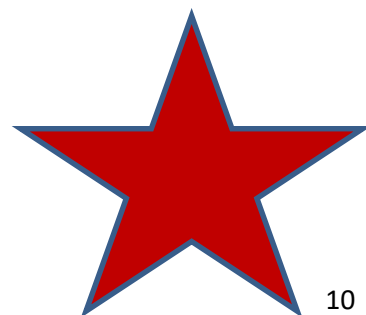
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

3-топқа тапсырма.

Қасиетті рамазан айында құдаңыз немерелеріңізді ала келіңіз деп, ауызашарға шақырды. Сөз арасында «балалар бір-бірімен жақын таныссын деп, бөтен ешкімді қоспадым», - деді. Бірақ ұлыңыз баласының нағашыларымен араласқанын қаламайды. Не істейсіз?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Кері байланыс. «Екі жұлдыз, бір тілек».

Қатысушы аталар орындаған тапсырмаларын оқиды, бірін-бірі толықтырады, бір-біріне кері байланыс береді.

4-тапсырма. Жұптық жұмыс. (5 минут).

Туыстық қарым-қатынас қандай болу керек? 10 белгісін атап шығыңыз.

_____	} туыстық қатынас

II. Кері байланыс. «Бағалаймын»

Уақыты: **10 минут**

Модератор қатысушыларға кесте береді. Қатысушы кемінде өзі бағалайтын үш адамның, кешірім сұрайтын үш адамның, рақмет айтқысы келетін үш адамның атын жазып, кестені толтырады. (Оқығысы келгендердің бәріне оқытуға болады)

Бағалаймын	Кешірім сұраймын	Рақмет айтамын

Рефлексия. (5 минут)

1. Немеремді ағайын-туыстармен араластыру үшін не істеуім керек?
2. Немереңіздің ағайын-туыспен араласуына мұрындық болғыңыз келе ме?

Қорытынды. Біз бүгін жиналып баланың туыстары туралы ой бөлістік. Мұның бәрін бұрыннан да білесіздер, біздің айтқымыз келгені осындай туыстары бар екенін немереңіз біле ме? Олармен араласып тұра ма? Оларға көмек қолып созуға дайын ба? Олардың осындай туыстарымен араласып тұруына мұрындық болатын кім? Әрине, сіздер, аталар... Оларды үйіңізге шақырып немесе немереңізді алып барып дегендей... ағайын арасындағы татулықты сіздер сақтайсыздар. Сіздерді осы міндеттеріңізге мұқият қарауға шақырамыз.

1.2. ЭКОМӘДЕНИЕТ: НЕМЕРЕЛЕРГЕ ТАБИҒАТТЫ АЯЛАУДЫ ҚАЛАЙ ҮЙРЕТЕМІЗ?

(Аталарға арналған тренингтің сценарий)

Мақсаты: Ата-мен немере арасындағы қарым-қатынас: қарапайым экологиялық әдеттерді қалыптастыру жолдарын көрсету.

Міндеттері:

1. Аталарға немеренің экомәдениетін қалыптастырудың маңызын түсіндіру.
2. Қарапайым әрі қолжетімді эко-әрекеттерді үйрету.
3. Қарым-қатынас пен әңгіме арқылы тәрбиелеу жолын пайдалану.

Қатысушылар: аталар.

Ұзақтығы:

40–50 минут.

Жоспар:

1. Кіріспе (5 мин)

Жүргізуші амандасып, қажет болса топқа бөліп, тренингтің мақсатын айтады.

Жүргізуші: Ата – отбасының тірегі, даналықтың бастауы. Бүгінгі атаның рөлі - тек ақыл айту емес, қазіргі заманның құндылықтарын немеренің бойына сіңіру екенін, сондай құндылықтың бірі табиғатты аялау екенін айтып, сабақты бастайды.

Табиғатты аялау – ата-бабаларымыздан келе жатқан ізгілік. Баяғыдан келе жатқан «Жер – Ана», «су ішкен құдығыңа түкірме» деген сөздер осының айғағы.

Шағын әңгіме-диалог: «Ата мен немере арасындағы есте қалған ең қызық сәт. Қатысушылардан 1-2 атаны сөйлету.

2. Ой қозғау. «Табиғатқа тілек» ойыны (5 мин)

Әр ата табиғатқа бір ауыз тілек айтады. Мысалы:

Өзен-көлдеріміз лайланбасын

Ағаштар көгеріп тұрсын

Саябақтарымыз таза болсын

Бұл тілектер аталардың немерелеріне айтатын ақыл-кеңесі сияқты жеткізіледі.

3. Негізгі бөлім (20 мин)

Тәжірибелік тапсырмалар:

1. Әңгіме үлгісі (5 мин). Жүргізуші бір қысқа аңыз айтады.

Құмырсқа жайлы аңыз

Бір бала құмырсқаның илеуін бұзып тастайды. Сол түні түсінде дана қария келіп: «Балам, сен кішкентай жәндіктің мекенін қираттың, ертең біреу сенің үйінді бұзса қайтер едің?» – дейді. Оянған бала содан бастап табиғаттағы әр тіршілік иесіне қамқор болған екен.

Мағынасы: кішкентай жәндікті аялау – үлкен адамдық қасиет.

Қарлығаш туралы аңыз

Ілгеріде Жоңғар шапқыншылығы кезінде ауылға жау шауып, бүкіл ел үдере қашады. Сол ауылда тұратын бабамыз Төле би ғана көшпей отырып қалады. Шапқыншылықпен келген жоңғар қолбасшысы, «бәрі қашқанда бұл неге көшпей қалған, жөнін біліп келіндер» деп әскерлерін жұмсапты.

Сонда бабамыз: «Үйімді бұзсам босағадағы қарлығаш ұясы қоса бұзылатын болғандықтан орнымнан қозғалмадым» деген екен. Сонда жоңғар қолбасшысы: «Бұл әулие адам екен, мазаламандар» деп бұйырыпты. Немесе «Бір дәннен мың бидай өседі», «Ата отырғызған талды немере саялайды» сияқты әңгімелер айту.

1-тапсырма: Қатысушылар осыны немереге қалай түсіндіреді? Пікір алмасу.

2-тапсырма: Практикалық жұмыс (10 мин): Немереңмен бірге істей алатын 3 эко-әрекетті жаз. мысалы:

- ✓ ағаш егу,
- ✓ құсқа жем салу,
- ✓ суды үнемдеу.

Топ мүшелері ақылдаса отырып, «Эко-істер тізімін» флипчартқа түсіреді. Постерді таныстырып, осы әрекеттерді немерелеріне қалай үйретуге болатынын талқылайды. (Аталар жаза алмай жатса бағыт-бағдар беруге болады.

Үлгі. Шағын жоспар:

Тақырыбы: «Біздің ауланың ағаштары».

Әңгіме үлгісі: «Ағаш отырғызған адам – болашаққа белгі қалдырады».

Әрекет: немеремен бірге бір тал отырғызу немесе гүл егу.

Қорытынды: немереге тапсырма беру. «Осы ағашқа өзің су құйып, өсіп кеткенше бақылайсың».

3-тапсырма: Рөлдік ойын «Ата мен немере» (5 мин):

Бір қатысушы – ата, екіншісі – немере.

Сюжет: немере суды босқа ағызып қойды. Атасы суды үнемдеу керегін қалай түсіндіреді?

Ата рөліндегі адам топ мүшелерімен ақылдаса отырып, немересімен қалай сөйлесетінін жоспарлап алады. Басқа қатысушылар қысқаша кеңес береді.

4-тапсырма: Қорытынды (10 мин)

Әр ата бір сөйлеммен немересіне айтатын «эко-өсиетін» «Даналық» ағашына жазады (қағазға жазып, плакаттағы ағаш бейнесіне жапсырады).

мысалы: «Жерді аяласаң, ол сені асырайды».

Қорытынды сөз:

Жүргізуші: «Ата өнегесі – өмірлік сабақ. Сіз немереңізге бір тал егіп қана қоймайсыз, болашаққа із қалдырасыз». Тренинг соңында қатысушылар бір-біріне сәттілік тілейді.

Жүргізушіге ұсыныстар:

- ✓ Бірге серуендеу: немеремен аулаға, бау-бақшаға, саябаққа шығып, әр ағаштың, әр гүлдің мәнін түсіндіру.
- ✓ бірге тал отырғызу, құс ұясын ілу, бақшадағы жемісті күтіп-баптау.
- ✓ Эко-әдеттерді үйрету: суды ысырап етпеу, қоқысты сұрыптау, қайта қолдану жайлы бірге әрекет жасау.
- ✓ Немеремен бірге қысқа видеолар көру (экология туралы мультфильмдер, деректі бейнероликтер).
- ✓ Телефон/смартфонды тек ойынға емес, табиғатты тануға қолдану (құстардың даусын анықтайтын қосымшалар, картамен табиғи нысандарды іздеу).
- ✓ «Эко-челлендж» ұйымдастыру: немеремен бірге бір апта ішінде суды үнемдеу, күн сайын ауладан бір қоқыс жинау т.б.

2.1. «ЭМОЦИЯЛЫҚ ЖАҚЫНДЫҚ: ӘЖЕ МЕН НЕМЕРЕ АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫС» (әжелерге арналған дөңгелек үстелдің сценарийі)

Мақсаты: Әже мен немере арасындағы эмоциялық және рухани байланысты нығайту.

Міндеттері:

1. Әжелерге немере тәрбиесіндегі рөлін түсіндіру
2. Немерелердің эмоционалдық дамуы мен рухани тұрақтылығын қамтамасыз етуде отбасылық байланыстың маңызын талқылау
3. Әже мен немере арасындағы жылы қарым-қатынасты қолдауға арналған тәсілдермен бөлісу.

Қатысушылар: әжелер, педагог-психолог, сынып жетекшілер т.б.

Ұзақтығы: 45–60 минут

1. Кіріспе (5–7 минут)

Жүргізуші:

Құрметті қатысушылар! Бүгінгі дөңгелек үстеліміздің тақырыбы: «Эмоциялық жақындық: әже мен немере арасындағы байланыс». Бұл тақырып отбасындағы рухани сабақтастықтың, сүйіспеншілік пен қамқорлықтың маңызын айқындайды. Әже - мейірім мен даналықтың символы, ал немере - отбасының жалғасы мен қуанышы. (Музыка фонында қысқа бейнеролик немесе фотоколлаж көрсетіледі.)

1. <https://www.facebook.com/watch/?v=1044736193944081>

2. https://youtube.com/shorts/xNvL-p2v6ps?si=ZbjQrS_MekQhDpRI

2. Негізгі бөлім (30–40 минут)

1-бөлім. Тақырыптық баяндама (педагог-психологтың сөзі, 7–10 мин.)

Тақырыбы: «Эмоциялық байланыс – баланың тұлғалық дамуының негізі»

Мазмұны:

1. Баланың эмоциялық қауіпсіздігі мен сенімді қарым-қатынас қажеттілігі;
2. Әже рөлінің психологиялық маңызы;
3. Отбасындағы жылы орта мен мейірімнің немеренің мінез-құлқына әсері.

Құрметті қатысушылар, қадірлі әжелер!

Бүгін біз адам өміріндегі ең нәзік, ең маңызды тақырыптардың бірін – эмоциялық жақындықты, яғни жүректен жүрекке жалғанатын байланысты сөз етпекпіз. Бұл байланыс, әсіресе әже мен немере арасындағы ерекше қарым-қатынаста айқын көрініс табады.

Эмоциялық байланыс – бұл жай ғана бірге уақыт өткізу емес. Бұл – жылулық, қамқорлық, түсіністік пен сенімге негізделген ішкі сезімдік байланыс. Баланың тұлғалық дамуы ең алдымен өзіне жақын адамдардың

махаббаты мен мейірімін сезінуден басталады. Ал ол мейірімді ең шынайы сезінетін жандардың бірі – әже.

Әженің әрбір жылы сөзі, нәзік қимылы, мейірімді көзқарасы баланың жүрегінде қауіпсіздік пен сенімнің іргетасын қалайды. Осындай ортада өскен бала өзіне сенімді, ашық, жанашыр боп қалыптасады. Керісінше, эмоциялық қолдау көрмеген бала уайымшыл, тұйықболады. Өзін бағалай алмайтын болады.

Әже мен немере арасындағы қатынас - рухани сабақтастықтың, мәдениеттің және өмірлік даналықтың алтын көпірі. Немере әжесінен ертегі тыңдап қана қоймайды, сол ертегілер арқылы өмірдің мәнін, жақсылық пен жамандықтың шекарасын, сүйіспеншілік пен сабырдың құнын ұғынады. Қазіргі таңда қым-қуыт тіршілік адамдар арасындағы шынайы эмоциялық байланысты әлсіретіп барады. Сондықтан әжелердің рөлі бұрынғыдан да маңызды. Өйткені олар – жылулық пен даналықтың сақтаушылары. Әже баланың тек өсуіне емес, жанының тазаруына, жүрегінің жұмсаруына ықпал етеді. Эмоциялық жақындықты сақтау үшін көп нәрсе қажет емес:

- ✓ баламен жылы сөйлесу,
- ✓ бірге уақыт өткізу,
- ✓ жан-дүниесіне үңілу, сыр бөлісу,
- ✓ тыңдай білу және құшақтау.
- ✓ Қателікті қабылдауды үйрету,
- ✓ Мейірім мен қамқорлық

Осындай қарапайым, бірақ шынайы әрекеттер немереге үлкен рухани қолдау болады.

Қорытындылай келе айтарым, әже мен немере арасындағы эмоциялық байланыс – махаббаттың сабақтастығы. Ол ұрпақтан ұрпаққа беріліп, отбасылық құндылықтың негізін қалайды. Балаға берілетін ең үлкен сыйлық - мейірім мен түсіністік. Сол мейірімнің бастауы сіздердің жүректеріңізде, құрметті әжелер! Рахмет.

2-бөлім. Әжелердің пікірлері мен өмірлік тәжірибесі (10–15 мин.)

Талқылау сұрақтары:

1. Немере тәрбиесінде мейірім мен сабырдың орны қандай?
2. Бүгінгі заманда немеремен эмоционалдық байланыс орнатудың қандай қиындықтары бар?
3. Немеремен бірге уақыт өткізу неліктен маңызды?
(3–4 әже өз ойларымен бөліседі.)

3-бөлім. Психологиялық жаттығу – «Жылулық дәні» (10 мин.)

Жүргізуші қатысушыларға қағаздан қиылған кішкентай жүрекшелер таратады.

Әжелер жүрекшеге немересіне арнап жылы сөз немесе тілегін жазады, кейін немересіне береді. (Осы жаттығу арқылы эмоциялық жақындық пен сүйіспеншілікті қалай көрсетуге болатынын түсіндіре аламыз).

4-бөлім. Кері байланыс. Ортақ ойталқы (5–10 мин.)

- ✓ «Эмоциялық жақындықты сақтау үшін әжелер не істей алады?»
- ✓ «Әженің бір жылы сөзі немеренің өміріне қалай әсер етуі мүмкін?»
(Пікірлер қысқаша жазылып, тақтаға «Жылы сөздер бұрышына» ілінеді.
- ✓ Сұрақтар болса жауап беріліп, ұсыныстар ортаға салынады.

3. Қорытынды бөлім (5–7 минут)

Жүргізуші:

- Барлықтарыңызға қатысқандарыңыз үшін алғыс білдіреміз.

Отбасыңыз мейірімге, ал жүректеріңіз жылуға толы болсын! Әжелерді Қарақат Әбілдинаның «Асыл әжем» (<https://youtu.be/nyB075aqWcs>) әнімен шығарып салу. (Оқушыларға да айтқызуға болады)

2.2. КІТАП СҮЙЕТІН НЕМЕРЕЛЕР: ӘЖЕЛЕРГЕ АРНАЛҒАН КЕҢЕСТЕР

(Әжелерге арналған тренингтің әзірлемесі)

Мақсаты: Әжелердің немерелерді кітап оқуға баулудағы рөлін арттыру.

Міндеттері:

1. Кітап оқуға қызықтыруда әжелердің ықпалын түсіндіру.
2. Немеремен бірге оқудың, әңгімелесудің психологиялық пайдасын айқындау.
3. Кітап оқуға арналған практикалық тәсілдер, кеңестермен бөлісу.

Қатысушылар: әжелер, педагог-психолог, кітапханашы

Ұзақтығы: 45–60 минут

(«Менің сүйікті кітаптарым» тақырыбында шағын көрме немесе бұрыш ұйымдастыру ұсынылады.)

Жоспар:

Кіріспе бөлім (5–7 минут)

Жүргізуші:

- Қайырлы күн, құрметті әжелер мен қатысушылар! Бүгінгі тренингіміздің тақырыбы - «Кітап сүйетін немерелер: әжелерге арналған кеңестер». Баланың бойында кітап оқуға деген құмарлықтың оянуы – үлкендердің, әсіресе әженің мейірімі мен ізгі әрекетінен басталады. Әженің ізгілікке толы қоңыр үні мен қызыққа толы ертегілер - балалықтың ең қымбат естелігі.

(Музыкалық фон, слайд немесе кітап оқып отырған әже мен немеренің суретін көрсетуге болады.)

Психолог сөзі:

- Зерттеулер көрсеткендей, баланың оқу мәдениеті ең алдымен отбасында, ата-әжесінің үлгі көрсетуімен қалыптасады. Кітапты бірге оқу тек білім беріп қана

қоймай, эмоциялық байланысты да тереңдетеді.

Негізгі бөлім (30–35 минут)

1. Тапсырма. Әжелермен әңгіме. 10 минут. (2-3 әжеге ертерек осы сұрақтар төңірегінде ойланып келуге тапсырма беруге болады)

Талқылау сұрақтары:

1. Сіз немереңізге кітапты қалай ұсынасыз?
 2. Немереңізбен бірге кітап оқығанда қандай әсер аласыз?
 3. Қазіргі балаларды кітапқа қызықтырудың қиын тұстары неде?
- (2–3 әже өз тәжірибесімен бөліседі. Қалған қатысушылар қысқа пікір білдіреді.)

2. Тапсырма. Психологиялық жаттығу «Ертегідегі жылулық» (10 минут)

Өткізу тәсілі:

Әжелерге ертегілерден, батырлар жырынан үзінділер таратылады. Олар дауыстап оқып, мәтінге сүйене отырып немересіне арнап жылы сөз, тілек айтады. (мысалы: «Сен де осы адамдай батыл бол!»).

«Ер Төстік» ертегісінен

Ер Төстік жер астына түсіп, іздеп жүрген бауырларын табады. Қанша қиындық көрсе де, жасып, жеңілмейді. Жігерін жоғалтпайды. Ол достары — Желаяқ, Таусоғар, Саққұлақ, Көлтаусармен бірігіп, барлығын жеңіп шығып, дегеніне жетеді.

Әже: «Қиындыққа мойыма, Ер Төстік секілді батыл бол, қарағым!» - деп аяқтай алады.

«Құмырсқа мен көгершін» ертегісінен

Бір күні өзенге құлап түскен құмырсқаны көгершін ағаштың жапырағын тастап құтқарып алады. Кейін аңшы көгершінді атып алмақ болғанда, құмырсқа оның аяғын шағып, құсты аман алып қалады.

Әже: «Жақсылық ешқашан жауапсыз қалмайды, балам!» - деп айта алады.

«Қобыланды батыр» жырынан

Алты жасқа келгенде,
Арыстан туған Қоблан
Қазынадан қамқа киеді,
Өзімнің еншім болсын деп,
Тобылғы меңді торы атты
Енші қылып мінеді.
Қобландының тілегін
Бүкіл Қыпшақ тіледі.

Әже: «Қобыланды сияқты қалағаныңды киіп, қалағаныңды мін! Бүкіл ел тілеуіңді тілесін!» - деп айта алады.

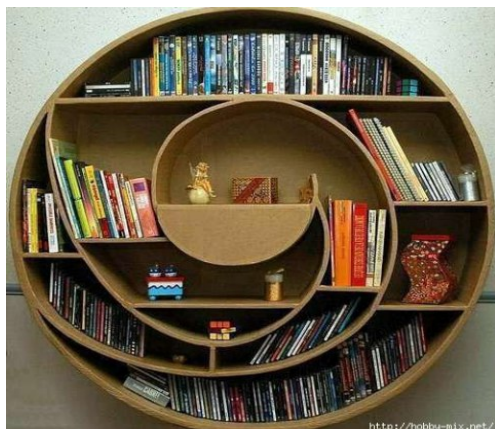
«Алпамыс батыр» жырынан

Тозып кеткен ел-жұртын
Тегіс жиып алады.
Тентегі мен телісін
Түзетіп, жөнге салады.
Атасы мен анасын
Боз биенің сүтіне
Шомылдырып алады.

Әкесін таққа мінгізіп,
Сыртынан өзі қарады.

Әже: «Сен де Алпамыс батырсияқты еліңе қорған бол, ата-ананды құрметте!» - деп айта алады.

Психолог қорытындылайды: дауыстап оқу кезінде бала дауыс ырғағынан өзіне деген мейірімді, қауіпсіздік пен сүйіспеншілікті сезінеді.

3. Тапсырма. Шығармашылық тапсырма. «Отбасылық кітап бұрышы» (10–15 минут)

Қатысушылар санына қарай 3 немесе 4 топқа бөлініп, немерелерімен бірге отырып кітап оқитын жердің сызбасын сызады. Мысалы: шағын сөре, жұмсақ орындық, ыңғайлы үстел, кітап оқитын уақыт, сүйікті кітаптардың тізімі т.б.). Әр топ өз идеясын таныстырады.

Кері байланыс (5 минут)

Қатысушыларға смайлик түріндегі карточкалар таратылады: ☺ – пайдалы болды, ☹ – орташалау, ☹ – толық түсінбедім.

Әжелер өз әсерлерін бөлісіп, қысқаша жауап береді:

- «Бүгін мен _____ білдім»
- «Болашақта немереммен _____ »
- «Кітап оқу біз үшін _____ »

Қорытынды (5 минут)

Жүргізуші:

Құрметті әжелер, сіздердің әр айтқан жылы сөздеріңіз, оқыған ертегілеріңіз немерелеріңіздің жадында өмір бойы сақталады. Кітап – білім ғана емес, жүректерді жақындататын көпір. Бала кітапты сіз арқылы сүйеді, сіздің мейіріміңіз арқылы оқуға құштар болады. «Кітап оқуға баулу – баланың жанын байыту, болашағын жарық ету.»

(Соңында ортақ естелік суретке түсу немесе «сүйікті кітап» бұрышының шағын көрмесін ұйымдастыру ұсынылады.)

3.1. КЕЛІСЕ БІЛСЕҢ – КЕЛЕШЕГІҢ КЕМЕЛ (Ағаларға арналған тренингтің әзірлемесі)

Мақсаты: іні-қарындастарының қарым-қатынас жасау, ортақ шешімге келе білу дағдыларын қалыптастыруда ағалардың үлесін түсіндіру

Міндеттері:

1. Қарым-қатынас мәдениеті, тыңдау және түсіну қабілетін жетілдіру;
2. Келіспеушіліктер кезінде ортақ мүдде шеңберінде шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыру;
3. Өзара сыйластық пен сенімге негізделген байланыс орнатудың тиімді әдістерін үйрету.

Қатысушылар: ағалар

Ұзақтығы:

60–75 минут

Жоспар:

1. Кіріспе бөлім (10–15 минут)

(Осы сөзді тақтаға шығарып қою керек)
«...Соның ішінде мен үшін ең жантүршігерлік көрініс – ұлттық дәстүрі мен салтын, мінезін сақтамақ түгіл, өзінің туған ағасын ағаламайтын меңдуана ұрпақтың қарасының көбейіп бара жатқаны...

Тілім тасқа, бірақ бүгінгі бір толқынның бойынан үлкен мен кішінің, аға мен інінің, апай-қарындастың арасындағы ілтипаттың сұйылып кеткені анық»

Тұрсын Жұртбаев

Жүргізуші: Бүгінгі тренингті есімі исі қазаққа таныс **Тұрсын Жұртбаев ағамыздың:** (тақтадағы сөзді) «...Соның ішінде мен үшін ең жантүршігерлік көрініс – ұлттық дәстүрі мен салтын, мінезін сақтамақ түгіл, өзінің туған ағасын ағаламайтын меңдуана ұрпақтың қарасының көбейіп бара жатқаны... Тілім тасқа, бірақ бүгінгі бір толқынның бойынан үлкен мен кішінің, аға мен інінің, апай-қарындастың арасындағы ілтипаттың сұйылып кеткені анық», - деп өзегі өртеніп, көкірегі қарс айырылады.

- Біз неге осындай боп барамыз?!
- Ағаларымыздан қандай қамқорлық көрдік?!
- Інілеріміз бен қарындастарымызға арқа сүйейтін жақсы аға бола алып жүрміз бе?!

деген сұрақпен бастағым келіп тұр.

«Жылы шеңбер» әдісі. Қатысушылар шеңберге тұрып, кезекпен өз есімін және өмірлік ұстанымын айтады (мысалы: «Інімнің / қарындасымның келешегі

кемел болуы үшін – ...» немесе «Арқа сүйейітін ағасының бар екенін сезіндіру үшін - ...» деп жалғастырады).

Жүргізуші қорытындылайды: «Аға атына лайық болу ақыл айту ғана емес, бір-бірін тыңдап, түсінісу өнері. Бұл барлық уақытта, барлық адамға керек. Осыны інілеріміз бен қарыдастарымызға қалай үйретеміз? Бүгін осы мәселе төңірегінде ой бөлісетін боламыз.

2. Негізгі бөлім (45 минут) Қатысушылар екі топқа бөлінеді.

1. Тапсырма. «Сенім арқаны» (немесе «Көзі жұмулы серіктес») Уақыты: 10–15 минут.

Өткізу тәсілі:

Қатысушылар жұпқа бөлінеді.

Біреуі көзін жұмып, екіншісі оны дауыс арқылы (немесе қолынан жетелеп) бөлме ішінде немесе сыртта қиындау жерлермен жүргізеді. 2–3 минуттан кейін ауысады.

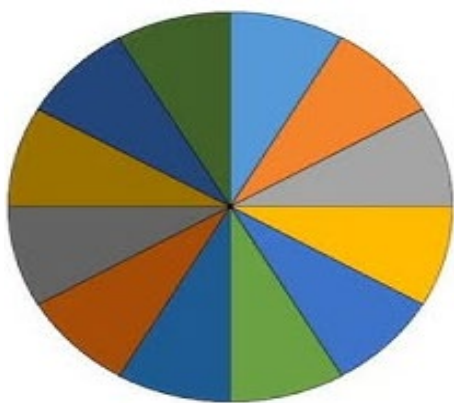
Талқылау сұрақтары:

- Қай сәтте өзінді сенімді сезіндің?
- Сенімге не көмектесті, не кедергі болды?

Нәтиже:

- біреуге сенім артудың, біреудің сенімін арқалаудың маңыздылығын түсіне алдық па?
- Ініміздің, қарындасымыздың сенімін арқалай алып жүрміз бе?

2. Тапсырма. «Ортақ дөңгелек» (кооперативті шешім)

Уақыты: 10-15 минут

Топ: 4 - 6 адам

Өткізу барысы:

Тренер үлкен қағазға шеңбер сызады. «**Жұмыс орнында келіспеушілік болса не істеу керек?**» Әр қатысушы шеңбердің ішіне өз шешімін қысқаша жазады. Кейін бәрі кезекпен өз ұсынысын оқиды. Ортақ идея табуға тырысады, топтың «келісім картасы» жасалады.

Талдау:

- Ортақ шешімге келу үшін не көмектесті?
- Қандай жағдайда өз пікіріңнен бас тартуға тура келді?

Нәтиже:

- бір шешімге келудің қаншалық маңызды екенін түсіне алдық па?

3. Тапсырма. «Ағалар кодексі» әдісі (15 мин). Құрметті қатысушылар, бүгін біз аға ретінде отбасындағы орнымыз қандай деген мәселені талқылап жатырмыз. Інілеріміз бен қарындастарымызға ағалық ақылымызды қалай айтамыз? Оларға қалай үлгі боламыз? Олардың толыққанды тұлға боп

калыптасуына қалай үлес қосамыз? Бүгін тренинг барысында «Сенім арқаны» және «Ортақ дөңгелек» әдістері арқылы айналаңдағы адамдарға сенім арту, олардың сенімін ақтау, ортақ шешімге келу, ортақ мүдде үшін өз шешіміңнен бас тарту жайында біраз жұмыс жасадық. Енді осы мәселелерді інілеріміз бен қарындастарымызға қалай үйретеміз деген негізгі мәселені ортаға салсақ... Әр топ 3–4 негізгі қағиданы жазып шығады. Кейін ортақ «Ағалар кодексі» жадынамасын толтыратын боламыз. (Жадынама сынып жетекшісі тарапынан жетілдіріліп, кейінірек ағаларға таратылады)

Кері байланыс «ҚҚС»

Құнды болды	Қызық болды	Сұрағым бар
1. ...	1. ...	1. ...
2. ...	2. ...	2. ...
3. ...	3. ...	3. ...

Бүгінгі сабақты **Несіпбек Айтұлының «Ағалар-ай»** өлеңімен аяқтасақ. (Толық немесе 3-шумағымен аяқтауға болады... Қажет болса әні де бар)

Ағалар-ай!
 Барында аз ғұмырды бағаламай,
 Абайсыз адаспаңдар бір біріңнен,
 Жарықта жайнап тұрған самаладай.
 Болғанда халық – теңіз шалқып жатқан,
 Өздерің – шырылдайтын шағаладай.
 Өттең, ағалар-ай!
 Ағаларай!
 Ауылын пенделіктің жағаламай,
 Басына бір төбенің жиналсаңшы,
 Андыздап әр бұтаны сағаламай.
 Түбінен бір жүректің табылсаңшы,
 Бауырды бөліп-жарып, алаламай.
 Өттең, ағалар-ай!
 Ағалар-ай!
 Көңілін інілердің жараламай,
 Бірге ұшып, бірге қонып жүрсеңдерші,
 Қатарын бұзбайтұғын бал арадай.
 Өздерің қонақтайтын бәйтеректің
 Тамырын балталамай, араламай.
 Өттең, ағалар-ай!

Ағаларай!
Тартысып бірбіріңді табаламай,
Шоқыға шығарсаңшы хан көтеріп,
Жақсыңды жарға қуып қамаламай.
Аңдыссаң аяғыңнан шалдырарсың,
Жұлқыссаң жыртылмайды жаға қалай?
Өттең, ағалар-ай!
Ағалар-ай!
Ит қоссаң үнсіз қалмас абаламай.
Өрқашан аттың басын түзу ұста,
Саныңды сүрінген соң сабаламай.
Құйрығын қырық мәрте баса берсең,
Жыландай бөле, шіркін, шағады оңай.
Өттең, ағалар-ай!
Ағалар-ай!
Бола ма оңсолыңды шамаламай?
Қалың ел қоршап тұрған қара орманың
Қысады құшағына жан анадай.
Басына баданадай бұршақ жауса,
Тоғайды торғай тұрмас паналамай.
Өттең, ағалар-ай!

3.2. АҒАНЫҢ АҚЫЛЫ: АҚШАНЫ АҚЫЛМЕН ЖҰМСА (Ағаларға арналған тренингтің жоспары)

Мақсаты: Жасөспірімдердің қаржылық сауаттылығын арттыру, жеке қаржыға жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру.

Міндеттері:

1. Қаржыны жоспарлау, үнемдеу жөнінде түсінік қалыптастыру.
2. Қаржылық қателер мен жетістіктерді талдау арқылы дұрыс шешім қабылдау дағдысын дамыту.
3. Саналы тұтынушылыққа тәрбиелеу.

Жоспар:

Кіріспе. Жүргізуші: «Ақша – құрал, ал оны дұрыс пайдалануды үйрену – үлкен өнер» деген ойды атап өтіп, тренинг мақсатын түсіндіреді. Ары қарай: Қазақтың Ақан серісі «Дүние» өлеңінде:

...Қаршыға әлсіз болса қаз алмайды,
Ер жігіт малсыз құлаш жаза алмайды.
Бұл дүние жұртты алдаған бейне базар,
Әр адам өз әлінше базарлайды, - деген екен.

Ал біз «Дүние - боқ, ақша – қолдың кірі» деп жатамыз. Шынымен солай ма?! Бәлкім солай да шығар, алайда Ақан сері айтқандай қолымызда дүние болмаса, құлашымызды кең жаза алмайтынымызды, аттап баса алмайтынымызды естен шығармауымыз керек. Ал ақынның «Әр адам өз әлінше базарлайды» дегені қазіргі тілмен айтқанда «әркім өз бюджетін жоспарлайды» дегені емес пе?! Ендеше, «Қаржылық сауаттылық» мәселесін алдымен өзіміз ой елегінен өткізіп көрейікші. Өз қаржымызды дұрыс басқаруды үйреніп, оны іні-қарындастарымызға үйретіп бір міндетімізден құтылып қалсақ, қандай жақсы?! Олай болса, «Ағаның ақылы» деген не? Ағалар іні-қарындастарына қаржылық сауаттылық туралы не айта алады? Деген сұрақтар төңірегінде ой бөлісейік...

Негізгі бөлім. Ми шабуылы. Қайрат Жолдыбайдың «Кемел адам» кітабынан алынған осы үзіндіні (224-бетте) экранға шығарып қоюға немесе оқып беруге болады.

Адам баласы ақшаны тапқанымен, оны қалай жұмсаудың жөн-жосығын біле бермейді. Қызметкер айлығын, кәсіпкер табысын, студент шәкіртақысын дұрыс жұмсауды білмесе, өз еркімен кедейлікке қадам жасайды деген сөз. Қаржылық сауатсыз адам қаржы үнемдеудің өзегі – өзіне не қажет екенін білу, жомарттық пен дарақылықтың ара жігін ажырата алу деген сияқты мәселеде көп ойлана қоймайды. Сондықтан қаржылық сауат дегеніміз - адам өмірінен маңызды орын алар тақырыптың бірі.

Қайрат Жолдыбай «Кемел адам» кітабынан

1-тапсырма: Қатысушыларға қос баған сызылған А3 парағы беріледі. Олар өздерінің соңғы бір айда сатып алған 10 дүниесін «Қос бағанға» бөліп жазады.

Қажеттілік бойынша алынған заттар	Қалауым бойынша алынған заттар

Талқылау сұрақтары:

1. Қандай заттарды қажетсіз алыппын?
2. Бұл менің қаржылық жағдайыма қалай әсер етті?
3. Алдағы айда не нәрседен бас тартуға болады?

2-тапсырма. Рөлдік ойын «Жомарттық пен дарақылық». Қатысушылар 2 топқа бөлініп, қысқа көрініс ойнайды:

Бірінші топ - жомарттық, орынды көмек;

Екінші топ: дарақылық, жарияға жар салуды көрсетеді.

Одан кейін: қай әрекет шынайы, қай әрекеттің адамға қаржылық зиян келтіретіні талқыланады.

3-тапсырма. Ағалар ақшаны басқарудың негізгі қағидаларын талқылайды. Мысалы:

1. Табыс пен шығынды есептеу. Ай сайынғы табысты, шығынды жазу – бақылаудың негізі.
2. Алдымен өзіңе төлеу. Кем дегенде табыстың 10%-ын жинаққа
3. «Қалау» мен «қажеттілікті» ажырату.
4. Қарыздан сақтану. Ағалар өмірден мысал айтады: қандай қарыздар қауіпті, қайсысы ақылға қонымды.
5. Шағын инвестицияның күші. Қарапайым тілмен: депозит, тиімді жинақтау, ұзақ мерзімді мақсаттарға ақша жинау.

Әр қатысушыға 100 000 теңге «айлық» беріледі (ойын түрінде). Олар оны 5 бөлікке таратып жазады:

№	Шығыс	мөлшері
1	Міндетті шығындар (жол жүру билеті, телефонға абоненттік төлем дегендей... таратып жазу керек)	
2	Өз-өзіне инвестиция (курсқа қатысу,,)	
3	Үнемдеу (депозит...)	
4	Көмек/жомарттық	
5	Қалауым	

4-тапсырма. Қаражатымызды «қажет» нәрсе мен «қалайтын» затымызға қалай жұмсау керегін түсіндік, жомарттық пен дарақылықтың аражігін ажыраттық, жалақымызды жоспарлап көрдік. Осыдан кейін іні-қарындасымызға қандай кеңес беретін едік. Тәжірибелік тапсырма «Ініме (қарындасыма) айтар кеңес». Топтық жұмыс: Ағалар төмендегі кеңестерді талқылай келіп, оны жалғастырады.

1. «Ақшаны алған соң кемінде 24 сағат ойлан, бірден жұмсама.»
2. «Әр айда бір шағын мақсатқа ақша жина.»
3. «Қымбат зат сатып аларда – бағасын емес, қажеттігін ойлан.»

Қорытынды. Ағаның ақылы – отбасында қаржылық білімнің қалыптасуы үшін маңызды ресурс. Сонымен, ағалар інілеріне қандай кеңес бере алады? (қысқаша) Аға кеңестері:

1. Табысыңның кем дегенде 10–20%-ын жина.
2. Қажет пен қалауды ажырата біл.
3. Үлкен нәрсе сатып аларда 24–48 сағат ойлан.
4. Қарызды қажеттілікке ғана ал.
5. Әрдайым аз да болса тұрақты жинақ жаса.
6. Ақшаны эмоциямен емес, жоспармен жұмса.
7. Тұтынушылық қысымға (достар, жарнама, сән) тәуелді болма.
8. Табысың өскен сайын, шығынды емес, жинақты арттыр.

Сабақты қорытындылау:

1. Кішкентай кезінде қандай қаржылық қателік жібердің?
2. Біреу осыны ертерек айтқанда жақсы болар еді деген ой болды ма?
3. Өмірде қаржы жетіспеуінің қандай салдары болды?

Кері байланыс:

1. Бүгінгі сабақтан қандай ой түйдің?
2. Қандай қажетсіз ақпарат болды?
3. Нені өзіңмен бірге ала кетесің?

Талданған мәселелерді еттартқышқа, қажетсіз ақпараттарды қоқыс жәшігіне, қажетті ақпаратты қоржынға салыңыз.

Еттартқыш	Қоқыс жәшігі	Қоржын
1. ...		
2. ...		
3. ...		

4.1. ОТБАСЫ ҚҰНДЫЛЫҒЫ: ЖЕҢГЕЛЕРГЕ ЖЕТІ КЕҢЕС (Жеңгелерге арналған алқалы жиынның сценарийі)

Батыс Қазақстан облысы, Бөкейорда
ауданы, М-С Бабажанов атындағы
ЖОББМ-нің бастауыш сынып
мұғалімі Кубиева Амангул Тлековна

Мақсаты: Отбасылық тәрбиедегі жеңгенің орнын анықтау

Міндеттері:

Отбасылық тәрбиенің үздік үлгілерімен таныстыру;
Жеңгемен сырласудың, сыйласудың астарын ашу;
Қайыніні, қайынсіңлілеріне білгенін үйретуді дағдыға айналдыру;

Ұлттық құндылықтар: Адалдық және жауапкершілік;

Күтілетін нәтиже:

Дәстүрлі тәрбиені қазіргі тәрбиемен байланыстыра алады
Отбасылық тәрбиедегі жеңгелік орнын түсінеді
Отбасындағыларға қамқорлық жасайды;

I. Ұйымдастыру бөлімі (10 мин). Мектеп ішінде жеңге туралы әуен ойналып тұрады. Ұйымдастырушылар келген қонақтарды (жеңгелерді) күтіп алып, алқалы жиын өтетін жерге алып барып, орналастырады. Іс-шара өтетін жерде бүгінгі таңда жеңгелердің қоғамдағы, отбасындағы орны, қызметі туралы айтылып жатқаны дұрыс. Ерте келген қонақтар аз да болса ақпарат алады. Бұл шараны тым ресми қылмай, мектеп әкімшілігі рұқсат етсе, шай іше отырып та өткізуге мүмкіндік бар. Онда «Шай үстіндегі әңгіме» болады. Сырттан келген жеңгелердің бірден әңгімеге араласып кете алмайтыны белгілі, сол себепті мектепте істейтін мұғалім жеңгелердің дайындықпен келгені дұрыс болар еді.

Модератор:

Мен үшін тосуға әзір желге демін
Ең жақын жандарым бар елде менің...
Жайрандап, жарқылдасып жүрсіндер ме,
Аяулы қайран менің жеңгелерім?!

Қадірлі де қадірменді, жеңгелер! Бүгін өткізгелі отырған «Отбасы құндылығы: Жеңгелерге жеті кеңес» тақырыбындағы іс-шарамызға қош келдіңіздер! Жаһандану заманында жеңгенің отбасындағы, тәрбиедегі орнымен қатар «Жеңеше» деген атауының өзі жойылып бара жатқандай көрінеді. «Менің аппақ жеңешем» деп еміреніп тұратын қайынінілер мен қайынсіңлілердің де қатары азайып бара жатқандай... Неге? Бүгін бәріміз алқалы жиында (дөңгелек үстел) бас қосып, осы мәселені талқылайықшы.

1-спикер: Жақында интернеттен мынадай бір ақпарат оқыдым, авторы Сая Қасымбек. «Бала күнімізде ауылға түскен келін – күллі бала-шағаға «жеңеше» боп шыға келетін. Руы, туыстығы ешкімді қызықтырмайды. «Жеңеше» – бітті!.. «Ақбас көкенің үйіндегі жеңешем босаныпты!» - деп, тайлы-таяғымызға дейін қалмай, ауыл-үйді түгел шарлай сүйінші сұрайтынбыз. Шапқылауымызға дүмпу болып тұрған – жеңгелердің бөліп-жармастан бәрімізге бірдей қарауында жатыр. Осы кездері ойлап қарасам, сол – «жеңеше» деп жүрегіміз үзіле сыйлаған жеңгелеріміз үш қайнаса сорпасы қосылмайтын ауылдас қана екен». Сонда **жасы кішілердің зор махабатына бөлену үшін оларды бөліп жармай, бәрін бірдей жақсы көруіміз керек** екен ғой. Қазір біз бүкіл ауыл демей-ақ қояйықшы, өзіміз келін боп түскен үйдегі, әулеттегі күйеуіміздің жасы кіші іні-қарындастарын жақсы көре алып жүрміз бе? (Осы арада модератор осы мәселеге қатысты 2-3 жеңгені сөзге тартса...)

2-спикер: Мен жеңгемен қайынсіңлі-қайыніні арасындағы сырласу туралы айтқым келіп отыр. Сырласу үшін адамға сыйластық керек. Отбасындағы, әулеттегі сыйластық неден басталады? (жауап беретіндер болса айтқызу керек) Ал сырласуға келсек, мұны - жеңге мен қайыніні-қайынсіңлі арасындағы сыйластықтың шыңы деуге болатын шығар. Бозбала, бойжеткен шақтағы ұл мен қыздың тәрбиесі үшін оның ықпалы ерекше. «Анаң - ақылшың, жеңгең – сырласың» деген сөз бекер айтылмаған. Анасына айта алмаған ішкі сырын жеңгемен бөлісіп, оның ақыл-кеңесін тыңдаған бозбала әсіресе бойжеткен қапелімде шалыс баса қоймайды. Қазақтың даналығы шығар, үйге келін түскеннен бастап қыз баланың тәрбиесін жеңгесінің мойнына жүктейді. Ақан серінің «Балқадиша» әнінде

Бір түгіл, екі жеңгең келіп отыр,

Рұқсат бізден сізге бар, Қадиша...

деген жолдар бұл сөзімізге толық дәлел. Қазір заман басқа, жеңге сауық кештеріне еріп бармаса да, оңашада қыздар арасындағы тақырыпта

Қайынсіңлінің жеңгеге деген қарым-қатынасы қалай болу керек?!

әңгімелессе, олар үшін жан сырын жасқанбай айтатын сырласына айналса... от басып қалатын қыздар азаяр еді. Ондай кезде жеңге сырға берік болуы керек. Оны да есте ұстаған абзал. **Сыр сақтай білу үлкен өнер.** Сонда қыздар психологтерге, коучтерге жүгірмей, жеңгесіне жүгінер еді.

Модератор: Ал сіз жеңге ретінде қайынсіңліңізбен сырласасыз ба? Қандай тақырыпта? (1-2 жеңгені сөйлету)

3-спикер: Жаңа әріптесім сырласу туралы өте жақсы айтты, сол кезде сыйластық мәселесі де сөз

болды. Қазір өткеннің бәрін мансұқтап, жаңаша өмір сүреміз дейтіндер көп. Жеңге мен қайыніні-қайынсіңлі қарым-қатынасына келсек, «атын атағанда тұрған не бар» демей, байырғы «Ат тергеу» дәстүріне оралуымыз керек деп ойлаймын. Атын атамай, еркелетіп атаудың адамның тұла бойын жылытып жіберетінін ұмытпағанымыз абзал. Фариза апамыздың:

Сендерге қатыстыдай жан арманым,

Тапсам деп көңілімді алаңдадың.

«Көзжақсым», «Еркемдерді» талғап, таңдап

Жарыса ат қоюшы ең маған бәрің. –

дегені бар емес пе? Олай болса: Жаңа түскен келін күйеуінің інілерін атымен атамай «Еркебала», «Сылқым жігіт», ал қарындастарын «Ерке қыз», «Айнамкөз» деп іш тартып тұрса, олар да «Жеңеше» деп майыса қалмай ма?! Үйге «келін түсті» деп қуанған әулеттің, үлкеннің де, кішінің де көңілін қалдырмауға тырысу керек, т.б. Сонда өзі иіліп тұрған келінді, бәрін жақын көріп, іш тартып тұрған жеңгені ешкім ренжітпеуге тырысады. Сыйластық деген – осы. Отбасындағы татулық осыдан басталады. **Үлкенге ізет көрсетіп, кішіге қамқор болсақ**, келінге, жеңгеге деген құрмет те арта түседі. Осы орайда алдарыңызда жатқан №1 үлестірмеге қағазды жұп болып толтырайықшы.

№1 үлестірме

Ат тергеу

Күйеуіңіздің туыстары	Қалай атар едіңіз
Қайынағаңыз	
Қайынапаңыз	
Қайынініңіз	
Қайынсіңліңіз	

4-спикер: Иә, «кішіге қамқор» демекші, Қайыніні, қайынсіңліге ақыл-кеңесінді айтып жүруді дағдыға айналдыру керек. Ондай мысалды жүздеп, мыңдап келтіруге болады ғой. Көпшілігіміз көрген шығармыз, бұрынғы, ескі фильм болса да, жеңге мен қайыніні арасындағы сыйластық пен сырластықты «Гауһартас» фильмінен көруге болады. Мысал ретінде үзінді көрсек... https://www.youtube.com/watch?v=yAAU_Y3Gn54 44.00-45.05. Осы үзіндіден қандай қорытынды жасауға болады? (Жеңгелерді сөйлету керек)

Жеңгесі қайыніні, қайынсіңлі бойындағы дарынын, қабілетін бір сөзбен айтқанда **жақсы қасиеттерін жазбай танып, шама шарқы жеткенше ақыл-кеңесін айтып, болашағына жол сілтеп отыруы керек** деп ойлаймын. Түсіне білген адамға бұл – үлкен қамқорлық.

Ал сіз қайыніні-қайынсіңлілеріңіздің қандай дарыны барын білесіз бе? Енді №2 үлестірмені жұбымызбен ақылдаса отырып толтырайықшы.

№2 үлестірме

Күйеуіңіздің туысы	Қандай дарыны бар?	Қандай үйірмеге апарар едіңіз?
Қайынініңіз		
Қайынсіңліңіз		

(Қатысушыларды сөйлету)

5-спикер: Бүгін енді жеңгенің отбасындағы орны туралы салмақты әңгімелер айтылып жатыр. Отбасы болған соң сыйластық та, сырластық та, татулық та бәрі керек. Орнымен болған әзіл оның бәрін одан ары бекіте түседі деп ойлаймын. Жеңгесі мен қайыніні-қайынсіңлісі арасындағы әдемі әзілге жететін ештеңе жоқ. Қадыр ағамыздың әжесімен қалжыңдасатын ағасы туралы жазғаны бар емес пе...

Тірлік пе жүре беру құр санатта?!

Жылға азық құр сан күндер,

Құр сан апта.

Әжеміз бір жасайтын

Қайнысымен

Сөйлескен,

Әзілдескен бір сағатта.

Өткізіп күзді де аман,

Қысты да аман,

Қазірде сәл қиындай түсті ғалам.

Қайнысы

Ә дегенде өте шыққан

Өзінің жастығындай ыстық оған!

Әлеуметтік желіде жүрген мына бір әзілге көңіл бөлейікші.

<https://www.youtube.com/watch?v=RBRbpIJwwAo>

немесе

https://www.youtube.com/watch?v=xhh_8M4Zolw.

Жұлдызай мен Әлидің мұндай әзілдері көп екенін білесіздер. Осы роликті көре отырып, әзілдесе білгеннің де үлкен өнер екеніне көз жеткізіп отырмыз. Сондықтан орайы

келгенде әзілдесіп жүрген дұрыс. Қайыніні-қайынсіңлі әзілдесуді білмесе, оның да қыр-сырын түсіндіріп, үйретіп қою керек шығар.

Модератор: Сіздермен қайыніні-қайынсіңлілеріңіз әзілдесе ме? Бір мысал келтірсеңіз... (Ойлануға уақыт беру. 1-2 қатысушыны сөйлету)

6-спикер: Жеңге аспаннан салбырап түсетін жан емес. Ол кешегі қыз. Жасы жеткенде, біреуге жеңге, біреуге келін болуға жараймын деп, бұлғақтаған қыз күнін келіншек болуға айырбастап келеді. Осы кезде енесімен, атасымен, күйеуінің аға-әпкелері, іні-қарындастарымен жағымды қарым-қатынас орнатып, сыйластықта тұруы керегін түсінуі керек. Тіпті отауы бөлек болғанның өзінде олармен жиі араласып тұрғаны абзал. «Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі». Үйдегі қайынсіңлісі жеңгенің осындай әдептілігін, ибалығын көрсе, өзі де келін, жеңге болғанда, үйренгенін істейді. Шіркін осыны өмір салтымызға енгізіп жіберсек, баяғы бабаларымыздан келе жатқан дәстүрді жалғап, кейінгі буынға мирас етер едік. Бүгінгі күні осы дәстүрімізден айырылып бара жатқанымыз қиын-ақ. Ене мен келін, жеңге мен қайынсіңлі арасындағы келіспеушіліктер жиі көрініс береді. Осыған ене де, келін-жеңге де мүдделі болса, **Қыз – Келін – Жеңге – Ана – Ене деген тіршілік тізбегін ұмытпаса** деймін. Сонда әрбір әулетте татулық, сыйластық салтанат құрар еді. Мына бір роликке назар аударайықшы.
<https://www.instagram.com/reel/C8AE1-UtteW/?igsh=ZnZhZzY1a2gwOXlq>

Осыған кім не айтады? **Отбасындағы татулықты сақтауға** осылай үлес қосуға болар ма еді?

7-спикер: Ұлт ретінде жойылып кетпеу үшін біз ұлттық құндылықтарымызды, салт-дәстүрімізді көздің қарашығындай сақтауымыз

керек. Ол біздің қазақы болмысымызды көрсететін тіліміз, дәстүріміз, әдебиет пен өнеріміз, бір сөзбен айтқанда рухани мұрамыз. Ғасырлар бойы атадан балаға мирас боп келе ізгілік қағидаттары. Осындай құндылықтардың отбасында сақталуына жеңгелер аз да болса үлес қосуы керек. Әлдиін ұйықтатқанда қазақша «Бесік жырын» айтса, үйде кішкентай балалар болса, оларға кешкісін қазақ ертегілерін оқып берсе, домбыра тартуды үйретсе немесе домбыра үйірмесіне қатыстырса... қандай жақсы?! Кейде кішкентай нәрсе деп мән бермей жатамыз, алайда жұма күні бауырсақ пісіріп, аруақтарға құран оқытуды әдетке айналдырсақ, аптасына ең болмағанда бір күнді ұлттық асымыз етке арнасақ, т.б. (қазір «бешбармақ» деп жүрміз ғой) отбасында ұлттық тағамдарға деген құрмет қалыптаспай ма?! Тәрбие деген тек моральдық әңгімелер айту емес, кейде осылай әрекет арқылы да бойға, санаға сіңіп жатады. Сондықтан жеңгелер де өз кезегінде ұлттық құндылықтардың сақталуына назар аударса деген тілегім бар. Сонда біз

әлемдік өркениетке өз үлесімізді қосып, ұлттық болмысымызды, қалпымызды сақтап қаламыз.

1. Жеңгелерден қандай ертегі, аңыз-әңгіме білетінін сұрау
2. Хормен «Бесік жырын» айту.

Қатысушыларға №3 үлестірмені тарату

<https://www.youtube.com/watch?v=u6mP0LAcOxs>

№3 үлестірме ән мәтіні

Кішкентай жүрегім

Медет Демежан

Жаным-ау, күнім-ау, әр сенің қылығың,
Жалғайды мендегі көңілдің сынығын.
Сен барда жанымда еркетай құлыным,
Бақытты ананың, ананың бірімін.

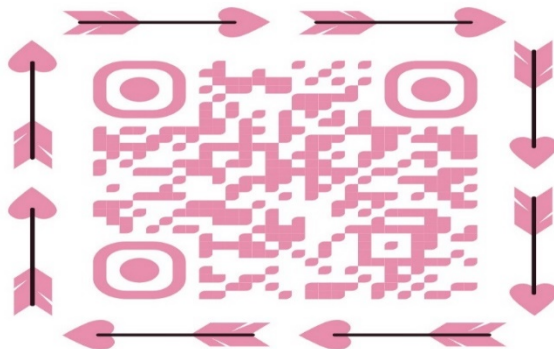
Кішкентай жүрегім, тәттісің, білемін.
Бір тілек тілесем өзіңе тіледім.
Аман бол, аман бол кішкентай жүрегім.

Көзіңнен көремін тағдырдың тынығын,
Өзінсің себебі байлығым ғұмырым.
Сен барда жанымда еркетай құлыным
Сарқылмас аналық, аналық жылуым.

Кішкентай жүрегім, тәттісің, білемін.
Бір тілек тілесем өзіңе тіледім.
Аман бол, аман бол кішкентай жүрегім.

Кішкентай жүрегім, тәттісін, білемін
Өрқашан адалдық болсыншы тірегің.
Сол менің, ол менің аналық тілегім.

Модератор: Құрметті қонақтар, қадірлі жеңгелер, бүгінгі басқосуда біраз дүниені ортаға салдық деп ойлаймын. Арасында фильмнен үзінді көріп, бейнероликтерді талқыладық, бесік жырын айттық. (Егер демеушілер табылып жатса, үйдегі кішкентай балаларға оқып беріңіздер деп, қатысушыларға қазақша ертегілер жинағын сыйлыққа беруге болады) Енді осы мәліметтерді негізге ала отырып, жеңгелерге қандай кеңес берер едік? Ой-пікірімізді ортаға салайықшы. (Тілек білдірген қатысушылардың бәрін сөйлету) Ал біз ұсынатын кеңестерді интерактивті тақтаға шығарып немесе мына QR-код арқылы ашып, ой елегінен өткізсек...

1. Жасы кішілердің махабатына бөлену үшін оларды бөліп жармай, бәрін бірдей жақсы көруіміз керек
2. Қайынсіңлінің жан сырымен бөлісетін сырласына айналу. Ондай кезде жеңге сырға берік болуы керек. Сыр сақтай білу - үлкен өнер.
3. Үлкенге ізет көрсетіп, кішіге қамқор болу. Сонда келінге, жеңгеге деген құрмет те арта түседі
2. Қайыніні-қайынсіңлі бойындағы қабілетті, дарынды жазбай танып, ақыл-кеңес айтып, болашағына жол сілтеп отыру
3. Орайы келгенде әзілдесіп жүру. Қайыніні-қайынсіңліңе қалжыңдасып жүруді үйрету. «Әзілің жарасса атаңмен ойна»
4. Қыз – Келін – Жеңге – Ана – Ене деген тіршілік тізбегін ұмытпай, әр кезеңдегі статусыңа лайық болу
5. Ұлттық құндылықтардың сақталуына назар аудару.

Модератор: Ал қазір бүгінгі отырыстан қандай ақпарат алдық, қандай пікірлермен келіспейміз, осыны ортаға салу үшін кері байланысқа кезек берейік. (Ауызша кері байланыс жүргізіледі)

Модератор:

Сендерсің – аңсап-талып ел дегенім,
Елжіреп сағыныштан, сенделемін.
Қазақтың ошағына құт қондырған,
қартаймай жүріңдерші, жеңгелерім! –

деп бүгінгі алқалы жиынды аяқтаймыз. Қош-сау болыңыздар!

Соңы

(Өлең жолдары Қадыр Мырза Әлі мен Фариза Оңғарсынованың шығармасынан, суреттер әлеуметтік желілерден алынды)

4.2. УАҚЫТ ЖӘНЕ БАҚЫТ: ҮЙЛЕСІМ МЕН ТЫНЫШТЫҚ ҚҰПИЯСЫ

(Жеңгелерге арналған тренингтің жоспары)

Мақсаты: жеңгелерге үйдегі психологиялық тыныштық пен үйлесімді сақтау тәсілдерін меңгерту.

Міндеттері:

- 1) Туыстар арасындағы қарым-қатынаста тыныштық пен сыйластықты нығайту жолдарын талдау.
- 2) Уақытты тиімді ұйымдастырудың практикалық әдістерін үйрету.
- 3) Үйдегі эмоционалдық климатты жақсартуға арналған техникалармен таныстыру.

I. Кіріспе бөлім. «Шаттық шеңбері». Қатысушылар өз атын және «бақыт» деген сөзді естігенде ойына не келетінімен бөліседі.

II. Теориялық бөлім (15 минут) Шағын дәріс: «Жеңге – отбасындағы бақыттың үйлестірушісі»

Тезис: Жеңге – отбасындағы үйлестіруші, эмоционалдық тұрақтылықты сақтаушы... Отбасы дәстүрін жалғастырушы әрі мәдени тәрбие беретін, қайыніні, қайынсіңлілеріне үлгі көрсететін тұлға... Үйлесім мен тыныштықты сақтаудағы басты құрал – қарым-қатынасты сауатты құру.

Уақыт – бақыттың басқарушысы... Уақытты дұрыс бөлмеу: шаршау, стресс, үйдегі түсініспеушілік...

Тиімді уақыт менеджменті: күн тәртібі, басымдықтарды анықтау, отбасылық жоспар құру. (Материал қажет болса, Қайрат Жолдыбайдың «Кемел адам» кітабын пайдалануға болады. 176-221 беттер)

III. «Менің бір күнім» жаттығуы.

Өткізу барысы: қатысушыларға үлестіріме таратылады. Жеңгелер өз күнін 3 бөлікке бөліп жазады:

Отбасы мүшелеріне бөлінетін уақыт	Өзіме бөлінетін уақыт	Үй шаруасына бөлінетін уақыт

Талдау сұрақтары:

1. Уақыт дұрыс бөлінген бе?
2. Қай бөлікті көбейту қажет?

Осы тапсырмаға қатысты тағы бір мәселе... Уақытыңызды зая кетіретін ұрыларды анықтаңыз. Күн сайын уақытыңызды өлтіретін 5 әрекетті, оның алдын алудың 1 тәсілін жазыңыз.

«Үндестік көпірі» жаттығуы. Әдісі рөлдік ойын немесе жәй талқылау. Отбасындағы келеңсіздікті дұрыс жеткізу жолдары. Өткізу барысы: Қатысушылар жұпқа бөлінеді. Бірі – шаршаған ана, екіншісі – күйбең тірліктен жалыққан келін немесе жеңге. Осындай жағдайда жанжалдаспай қалай оң шешім табуға болады.

Талдау:

1. Қандай сөздер көмектеседі?
2. Қандай сөздер жағдайды қиындатады?

Қорытынды: «Тыныштық формуласы». Стресстік жағдайдағы 3 қадам: «Толқтау, терең тыныс алу, саналы шешім қабылдау» техникасы: («Stop – Breathe – Continue») Жеңгелерге отбасындағы күрделі сәттерде осы техниканы қолдануға кеңес беріледі.

«3 басымдық» жаттығуы. Қайыніні, қайынсіңлілеріңмен қарым-қатынас жасауға арнайы уақыт бөліп, тақырыптар жазыңыз. Нақты 3 тақырыпты таңдап, қадамдарын жоспарлаңыз. Күйеуіңіздің інісі, қарындасымен қандай тақырыпта сөйлескіңіз келетінін, қандай ақыл-кеңес бергіңіз келетінін ойланып, кестеге түсіріп көріңіз.

Тақырыптар	Қадамдары

«Бақыт картасы» жаттығуы. Қатысушылар 3–4 адамдық топқа бөлінеді. Әр топқа ватман, түрлі-түсті маркерлер мен стикерлер беріледі. Топ мүшелері ватманның ортасына үлкен жүрек немесе үйдің суретін салып, айналасына отбасы бақытын құрайтын элементтерді жазады. Элементтерді анықтау үшін қатысушылар өз өмірінен мысал келтіріп, бір-бірімен талқылай алады. «3 басымдық» жаттығуындағы әрекеттерді «Бақыт картасына» қалай енгізер едіңіз? Жұмыс жасауға түрлі-түсті стикерлер пайдаланылады:

Сары – эмоциялық тыныштық пен сабыр
Көк – тұрмыстық-тұрақтылық, қауіпсіздік
Жасыл – рухани құндылықтар мен дәстүрлер

Әр қатысушы өзінің бақыт факторын стикерге жазып, постерге жапсырады. Топ ішінде пікір алмасу арқылы ең маңызды деп саналатын 5 негізгі факторды ортаға жақын орналастырады. Соңында әр топ өздерінің «Бақыт картасын»

таныстырып, қандай құндылықтар отбасының үйлесімі мен тыныштығын сақтауға көмектесетінін қысқаша түсіндіреді.

Қорытынды: Бүгінгі айтылғандарды қорыта келе, іс-шарамызды Фариза Оңғарсынованың «Жеңгелер» деген керемет өлеңімен аяқтасақ... (Өнші балалар болса әнін айтқызуға немесе мәнерлеп оқып беруге болады).

Сонымен қатар, отбасындағы татулықтың ұйтқысы болайық, қолымыздан келгенше қайыніні, қайынсіңлілерімізге ақыл-кеңесімізді айтып, олардың да ұлттық құндылықтарды сақтайтын тұлға боп қалыптасуына сеп болайық дегім келеді.

Жаныма жаны жақын ағадан да,
сырды ұғар қабағымнан қарағанда.
Әзілдеп, ақтарылып, еркелетіп,
сендердей ешкім мені бағалар ма?!

Қайырмасы:

Жығылсам, дем берерім,
ауылда, елде менің
тілейтін тілеуімді
қашанда сендер едің,
аяулы жеңгелерім!

Тербелсе әр отаудың ақ құндағы,
өздерің береке мен бақ құндағы.
Сендер ме деп қараймын қасиетті
даламның киесіндей аққулары.

Қайырмасы.

Нұрланып қабағыңмен дала күні,
өседі өздеріңмен аға құны.

Сендердің ақылыңыз ағалардың
жетіспей қалатындай даналығы!

Қайырмасы.

Іс-шараның соңында жеңгелер «Жүрекке жылы тілек» шеңберіне жиналып, әр қатысушы тренингтен алған бір пайдалы ойын айтып, жанындағы адамға жылы тілек жолдайды.

Сабақтың соңы